

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ МОВЛЕННІ

FEATURES OF TRANSLATION OF LEGAL TERMINOLOGY IN OFFICIAL BUSINESS SPEECH

Голопич І.М.,

orcid.org/0000-0002-1831-9752

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри українознавства

Харківського національного університету внутрішніх справ

Оверчук О.Б.,

orcid.org/0000-0003-4859-0452

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри українознавства

Харківського національного університету внутрішніх справ

Перцева В.А.,

orcid.org/0000-0002-5203-761X

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри українознавства

Харківського національного університету внутрішніх справ

У сучасному світі, де глобалізація та міжнародні відносини набувають дедалі більшого значення, переклад юридичної термінології в офіційно-діловому мовленні стає надзвичайно важливим завданням. У статті юридичний термін трактовано як узагальнену назву правового поняття, слово або словосполучення, що використовується в праві, яке має конкретне значення, не містить семантичної двозначності та характеризується функціональною стабільністю. Юридична термінологія відіграє ключову роль у забезпеченні точного розуміння нормативно-правових актів, документів та угод як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Стаття спрямована на вивчення та аналіз особливостей перекладу юридичної термінології в офіційно-діловому мовленні з урахуванням її специфіки та важливості для правової практики. Мета статті полягає в окресленні складнощів і розв'язанні проблем, що виникають у процесі перекладу, а також у наданні рекомендацій щодо забезпечення якості й точності перекладу юридичних текстів.

У статті розглянуто різноманітні аспекти перекладу юридичної термінології, зокрема багатозначність термінів, специфічність вживання в різних правових системах. Аналізуються методи та прийоми перекладу, які використовуються для забезпечення точності, чіткості та відповідності оригіналу. Автори статті надають практичні рекомендації та приклади перекладу конкретних юридичних термінів, що допомагають перекладачам і фахівцям у сфері мовознавства краще розуміти вимоги та особливості цього виду перекладу.

На думку авторів, завдяки аналізу підходів і методик перекладу, а також врахуванню найкращих практик у цьому напрямі, можливо підвищити якість перекладу юридичної термінології та сприяти розвитку професійної компетенції перекладачів і спеціалістів у сфері права. Зазначено, що юридичний переклад потребує значної уваги до деталей та професійного підходу для забезпечення точного й адекватного відбиття юридичних текстів у цільовій мові перекладу.

Ключові слова: еквівалент, описовий метод, офіційно-ділове мовлення, переклад, термін.

In today's world, where globalization and international relations are becoming increasingly important, translation of legal terminology in official business speech is becoming an extremely important task. The article interprets a legal term as a generalised name of a legal concept, word or phrase used in law, which has a specific meaning, does not contain semantic ambiguity and is characterised by functional stability. Legal terminology plays a key role in ensuring an accurate understanding of legal acts, documents and agreements both at the national and international level.

This article is aimed at studying and analyzing the peculiarities of translation of legal terminology in official business speech, taking into account its specificity and importance for legal practice. The purpose of the article is to outline the difficulties and solutions to the problems arising in the translation process, as well as to provide recommendations for ensuring the quality and accuracy of legal texts.

The article deals with various aspects of translation of legal terminology, in particular, the ambiguity of terms and specificity of their use in different legal systems. The methods and techniques of translation used to ensure accuracy, clarity and conformity with the original are analyzed. The author of the article provide practical advice and examples on the translation of specific legal terms to help translators and linguists better understand the requirements and peculiarities of this type of translation.

According to the author, by analyzing translation approaches and techniques, as well as taking into account the best practices in this field, it is possible to improve the quality of translation of legal terminology and contribute to the development of professional competence of translators and legal professionals. It is noted that legal translation requires great

attention to detail and a professional approach to ensure accurate and adequate reflection of legal texts in the target language.

Key words: equivalent, descriptive method, official business speech, translation, term.

Постановка проблеми. У широкому сенсі офіційно-діловий стиль – це специфічний спосіб письма та мовлення, який використовується в офіційних документах, бізнес-комунікаціях, корпоративних листах, а також в інших формах ділового спілкування [1; 2]. До основних рис офіційно-ділового стилю належать формальність, чіткість і лаконічність, точність і правильність, об'єктивність, нейтральна стилістична забарвленість. Офіційно-діловий стиль є важливим для професійного спілкування та створення офіційних документів у бізнесі, урядових й академічних установах та інших сферах.

Юридична термінологія в офіційно-діловому мовленні охоплює специфічні терміни та вирази, що використовуються у сфері права, договірних відносинах, законодавстві та інших супутніх сферах. Дотримання точності й зрозумілості є надзвичайно важливими в зазначеному контексті. На перший погляд, може здатися, що для перекладу юридичної термінології достатньо використати відповідні спеціалізовані словники. Прикладами юридичної термінології, які можуть траплятися в офіційно-діловому мовленні та мають еквіваленти в українській мові, є:

– *contract terms (Breach of contract, Termination of contract, Breach of contractual obligations, Conclusion of contract)* – умови договору (порушення умов договору, розірвання договору, порушення договірних зобов'язань, укладення договору);

– *legal norms (legislative acts, regulatory acts, legal principles, legal norms)* – правові норми (законодавчі акти, нормативно-правові акти, правові засади, правові норми);

– *judicial terms (claim, jurisdiction, court decision, appeal, cassation, proceedings)* – судові терміни (позов, підсудність, рішення суду, апеляція, касація, провадження у справі);

– *property rights and obligations (ownership, lease, sale, debt, pledge)* – права на власність та зобов'язання (власність, оренда, продаж, заборгованість, застава);

– *criminal terminology (crime, punishment, detention, conviction, accusation)* – кримінальна термінологія (злочин, покарання, затримання, судимість, обвинувачення);

– *administrative terminology (administrative offense, administrative liability, administrative fee, administrative order)* – адміністративна термінологія (адміністративне правопорушення, адміні-

стративна відповідальність, адміністративний збір, адміністративний розпорядок);

– *documentation (certificate, notice, protocol, application, agreement)* – документація (довідка, повідомлення, протокол, заява, договір);

– *corporate terminology (charter, shareholders' meeting, corporate rights)* – корпоративна термінологія (статут, збори акціонерів, корпоративні права);

– *financial terminology (financial statements, bankruptcy, credit, investment, financial transactions)* – фінансова термінологія (фінансові звіти, банкрутство, кредит, інвестиції, фінансові операції) [3; 4].

Ці терміни мають свої точні визначення й використовуються для уникнення непорозумінь і забезпечення чіткості в юридичних документах та комунікаціях, а також, як продемонстрували приклади, мають еквіваленти в українській мові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні науковці у сфері перекладу присвятили багато праць специфіці перекладу юридичних текстів і термінів з англійської мови на українську. О. Ходаковська [5] досліджує стратегії перекладу англійського юридичного дискурсу. Н. Іщенко та В. Гончарова вивчають юридичний переклад як складову юридичного дискурсу [6]. Л. Швелідзе та П. Мельник зосереджують увагу на українсько-англійських еквівалентах юридичних термінів [7]. Укладено юридичні англійсько-українські словники [3; 4].

Постановка завдання. Однак актуальним залишається розгляд труднощів, з якими стикаються перекладачі під час відтворення юридичних текстів з англійської мови на українську, тому **мета статті** полягає у виявленні особливостей перекладу юридичних текстів в офіційно-діловому мовленні. Задля досягнення поставленої мети необхідно з'ясувати специфіку офіційно-ділового мовлення; розглянути особливості юридичної термінології та виявити способи перекладу юридичних текстів з англійської мови на українську.

Матеріали та методи. Матеріалом дослідження стали 200 одиниць юридичних англійсько-українських словників [3; 4]. У роботі застосовано поєднання загальнонаукових і вузькоспеціальних методів. Аналіз відібраних одиниць відбувся із залученням таких методів, як: метод лексикографічного аналізу, перекладацького, термінологічного й порівняльного видів аналізу.

Виклад основного матеріалу. Переклад юридичних документів є одним із видів спеціалізованого перекладу. Однак він суттєво відрізняється від інших спеціалізованих перекладів (наприклад, технічного, наукового, медичного тощо). Юридичний переклад зазвичай пов'язаний із різними поняттєвими системами, оскільки в кожній державі існує своя правова система [8, с. 56]. Тому юридичний переклад – це «переклад з мови однієї поняттєвої системи на мову іншої поняттєвої системи» [1, с. 124]. Наприклад, британський юридичний документ перекладений українською мовою має залишатися британським документом, а британський закон – британським законом. Переклад на мову з іншої поняттєвої системи, який зберігає поняттєву систему вихідної мови, може здатися неможливим. Це означає, наприклад, що відтворюючи британський юридичний текст українською мовою, перекладач уникає української юридичної термінології або, точніше, термінів української правової системи. Однак, на практиці це доволі складне завдання.

Відмінності між правовими системами різних країн полягають як у розбіжностях у змісті правових норм, так й у відмінностях у визначенні правових понять. Крім того, існують поняття, які належать тільки до однієї конкретної правової системи та мають лінгвістичне позначення тільки в мові цієї правової системи. У зв'язку із цим «передача юридичних понять є особливим завданням у спеціальному юридичному перекладі» [9, с. 255], тому ми погоджуємося з П. Сандріні, який розглядає переклад юридичних текстів як «перенесення та ознайомлення з правовими положеннями і правовими поняттями, а також із правовим змістом у найширшому сенсі» [10, с. 102].

Складність юридичного перекладу полягає у значній кількості термінології, яка не є загальноживаною і може бути зрозумілою лише тим, хто працює в певній спеціалізованій сфері. Іншими словами, не кожна людина, яка розмовляє іноземною мовою, може зробити правильний юридичний переклад. Перекладачі юридичних документів також повинні володіти широким спектром додаткових знань і навичок. Правильний юридичний переклад вимагає не тільки бездоганного володіння термінологією конкретної сфери права, а й глибокого розуміння юридичних особливостей тієї чи іншої правової системи.

Труднощі перекладу залежать від наявності або відсутності відповідного терміна. Інакше кажучи, перекладачеві необхідно знайти правильну відповідність термінів вихідної мови в мові перекладу. Якщо відповідний термін є, то процедура пере-

кладу полягає у введенні його в текст, але якщо такого немає, то необхідно ретельно підібрати термін, з огляду на екстралінгвістичні та лінгвістичні чинники, до яких належать референційне та денотативне значення потенційних аналогів, стилістична приналежність, контекстуальне оточення, мовні норми, сполучуваність слів тощо.

У широкому сенсі еквіваленти – це відповідності між словами, що характеризуються незмінністю, рівнозначністю та незалежністю від контексту [2; 11], наприклад:

- *family law* – сімейне право;
- *corporal punishment* – тілесне покарання;
- *probate law* – спадкове право.

Еквіваленти зазвичай містять запозичені слова з класичних мов, наприклад, з латини: *de facto* – *де-факто*, *фактично*; *pro tanto* – *відповідно*.

Основною проблемою для перекладачів є переклад безеквівалентної лексики. Для того, щоб правильно перекласти, необхідно спочатку визначити одиницю перекладу, якою може бути будь-яка лінгвістична одиниця, від фонем до надфразової єдності, а не лише слово. Одиниця перекладу може бути встановлена тільки з контексту, тобто з мовленнєвої ситуації, у якій слово системно пов'язане з іншими словами в тексті або у висловлюванні. Узагальнення різноманітних класифікацій безеквівалентної лексики дало змогу виокремити:

- референційну лексику, яка охоплює терміни, складні слова, слова широкої семантики, семантичні лакуни;
- прагматичну лексику, яка представлена іншомовними вкрапленнями, аббревіатурами, звуконаслідуваннями;
- альтернативну лексику, до якої належать власні імена та фразеологізми.

Під час перекладу юридичних текстів перекладачі стикаються переважно з першою групою безеквівалентної лексики – референційною. Одним із прийомів передавання безеквівалентних термінів є перекладацька транскрипція. Використовуючи цей прийом, перекладачі фонетично відтворюють вихідну лексичну одиницю за допомогою фонем мови перекладу, отримуючи імітацію фонем вихідної мови.

Слід розглянути ще один прийом – транслітерацію, відповідно до якого лексичні одиниці вихідної мови формально відтворюються за допомогою алфавіту мови перекладу. Таким чином, отримуємо буквену імітацію вихідного слова, наприклад:

- *solicitor* – *солісітор*,
- *delict* – *делікт*,
- *legitimism* – *легітимізм*.

У варіанті *quasi-delict* – квазіделікт застосовується транскрипція для першого компонента і транслітерація для другого. Зазначені прийоми використовують під час перекладу власних імен, зокрема з топонімами, антропонімами та назвами компаній. Слід зазначити, що транслітерація і транскрипція часто застосовуються з калькуванням або семантичним перекладом.

Калькування використовується для перекладу мовних одиниць, які не мають аналога в мові перекладу. У такому разі відтворюється комбінація слів і фраз, а не їхнє звучання. На відміну від транскрипції та транслітерації, цей прийом не тільки механічно переносить вихідну форму залежно від мови перекладу, а й вимагає складніших перетворень, змінюючи відмінок, морфологічний і синтаксичний статус слів, наприклад:

- *London Court of International Arbitration* – Лондонський міжнародний арбітражний суд;
- *accomplice of attempt* – співучасник у замаху;
- *magistrate's Court* – магістратський суд;
- *the Federal Intelligence Service* – федеральна розвідувальна служба;
- *probate law* – спадкове право;
- *multiple accredit* – множинне акредитування.

Щоб перекласти реалії, характерні для однієї правової системи, які не мають аналогів в іншій, перекладачі зокрема вдаються до описових прийомів перекладу. На думку Г. Дуднік та Д. Оришич, «відсутність у правових текстах точної співвіднесеності терміну зі специфічним денотатом змушує пересічного носія мови інтерпретувати багато юридичних термінів, керуючись своїм досвідом, змістом того концепту, який склався у повсякденній свідомості мовця» [8]. Іншими словами, багато термінів перекладаються з англійської на українську мову без словникових відповідників через їх відсутність, тому перекладачі часто послуговуються описовим перекладом. Слід зазначити, що переклад подібних лексичних лакун вимагає глибоких знань у конкретній предметній галузі, наприклад:

- *consent judgement* – рішення суду відповідно до укладеної сторонами мирової угоди;
- *account* – несплачена боргова вимога;
- *on account of whom it may concern* – за рахунок тих, кого це може стосуватися;
- *white-collar crime* – злочин, вчинений службовцем;
- *account* – несплачена боргова вимога;
- *caregiver* – людина, що піклується про немічних та хворих людей;
- *waiver* – навмисна і добровільна відмова від чого-небудь.

Завдання перекладу юридичної термінології ускладнюється, коли вихідна та перекладацька мови використовуються в кількох правових системах зі своєю власною юридичною термінологією. Під час перекладу юридичних термінів і визначення їхньої еквівалентності необхідно врахувати юридичні терміни, що використовуються в усіх правових системах, у яких використовуються ці мови.

У багатьох випадках під час відтворення тексту мовою перекладу використовують абсолютно різні варіанти однієї й тієї самої юридичної термінології, якою послуговуються у вихідній мові, щоб перекласти її в декількох правових системах. У результаті людини, яка не володіє мовою оригіналу і не має можливості роз'яснити значення юридичних термінів, використаних в оригінальному перекладі, складно повністю зрозуміти зміст перекладеного юридичного документа.

Як вже зазначалося, основною метою перекладу, зокрема і юридичного, є досягнення адекватності, тобто повного передання смислового змісту вихідного тексту та відповідності повного функціонального стилю. Багато вчених вважають, що про ідеальну адекватність можна говорити відносно [2; 9]. На їхню думку, під час перекладу неминучі деякі втрати, що унеможливує факт абсолютної рівності перекладеного тексту вихідному [7]. При цьому існують все ж таки основні методи юридичного перекладу, які охоплюють:

- пошук еквівалентних відповідностей;
- опис (переклад шляхом загального пояснення значення слів);
- транскодування (передача звуків і графічної форми терміна вихідної мови за допомогою алфавіту мови перекладу);
- калькування (дослівний або прямий переклад);
- лексичні трансформації (варіювання лексичних елементів перекладу з метою адекватного передавання семантичних, стилістичних і прагматичних особливостей мови перекладу) [1; 9; 10].

У наукових колах юридичний термін трактується як узагальнена назва правового поняття, слово або словосполучення, що використовується в праві, яке має конкретне значення, не містить семантичної двозначності та характеризується функціональною стабільністю [2; 7].

Доступний нам корпус аналізованого матеріалу засвідчує, що найпродуктивнішою перекладацькою трансформацією є лексична, за допомогою цього прийому було перекладено 105 термінів або 52% від загального числа. Слід зазначити, що

навіть за семантико-структурного паралелізму потрібні мінімальні або ж складніші граматичні трансформації, адже переклад – складний процес і потребує комплексного підходу. Прикладом може слугувати переклад таких термінів і терміносполучень, як:

– *bilateral treaty* – двостороння міжнародна угода;

– *asylum state* – держава, що надає притулок.

Частоту використання лексичної трансформації можна пояснити високим рівнем розвитку правових систем України та Великої Британії, що забезпечує наявність лексичних аналогів у вихідній мові та мові перекладу. Другими в аспекті частотності стали лексико-граматичні трансформації – 95 термінологічних одиниць або 48%. До них належать:

1) заміна частини мови:

– *To exclude or limit* – виключення або обмеження;

– *Is an agreement in writing* – полягає у вигляді угоди в письмовій формі;

– *The United Nations responds effectively* – ефективно реагування ООН;

– *Convention to ban to develop and implement* – конвенція про заборону з метою розробки та здійснення;

– *Measures to deal* – заходи з боротьби;

2) заміна членів речення:

– *That relations between them will be governed in particular by their commitments* – у своїх відносинах вони будуть керуватися, зокрема, взятими на себе зобов'язаннями;

3) заміна простого речення складним:

– *Variation and rescission of contract* – внесення змін до договору; припинення договору.

Багатозначність юридичних термінів є спільним явищем у будь-якій мові. Наведемо декілька прикладів багатозначних юридичних термінів в англійській мові:

Appeal:

Апеляція: *The defendant filed an appeal against the court's decision.* – Обвинувачений подав апеляційну скаргу на рішення суду.

Звернення: *The attorney made an emotional appeal to the jury.* – Адвокат виступив з емоційним зверненням до присяжних.

Brief:

Короткий юридичний висновок: *The lawyer prepared a legal brief for the court.* – Адвокат підготував юридичний висновок для суду.

Коротке викладення фактів: *Let me give you a brief overview of the case.* – Дозвольте зробити короткий огляд справи.

Charge:

Оскарження, звинувачення: *The defendant may face a criminal charge.* – Відповідачу може бути пред'явлено кримінальне обвинувачення.

Платіж, оплата: *The lawyer discussed the legal fees and charges with the client.* – Адвокат обговорив із клієнтом розмір гонорару та витрат.

Residence:

Місце проживання: *The court asked for proof of the defendant's residence.* – Суд nonпросив надати докази місця проживання відповідача.

Житловий будинок: *The search warrant specified the residence to be searched.* – В ордері на обшук було вказано житло, яке підлягало обшуку.

Admissible:

Такий, що може бути визнаний як доказ у судовому розгляді: *The evidence presented was ruled admissible by the judge.* – Представлені докази були визнані суддею допустимими.

Можливий, припустимий: *The attorney argued that the contract clause was not admissible.* – Адвокат стверджував, що пункт договору не був прийнятним.

Consideration:

Розгляд (в суді): *The consideration of the case was postponed.* – Розгляд справи відкладено.

Вартість, умова: *The contract was signed after careful consideration of the terms.* – Договір було підписано після ретельного вивчення умов.

Probate:

Судовий акт на успадкування: *The will is currently in probate.* – Наразі заповіт перебуває на стадії виконання.

Встановлення ідентичності/справжності: *The court probated the authenticity of the document.* – Суд перевірів справжність документа.

Personal Property:

Приватна власність: *The individual has the right to protect personal property.* – Особа має право на захист приватної власності.

Майно, що належить конкретній особі: *The dispute involves the transfer of personal property.* – Спір стосується передачі приватної власності.

Наведені приклади ілюструють, як однакові слова в юридичному контексті можуть мати різні значення залежно від ситуації, у якій вони використовуються. Під час перекладу важливо враховувати контекст і вибирати відповідні еквіваленти залежно від сенсу в конкретному юридичному тексті.

З огляду на окреслені труднощі перекладу юридичних термінів з англійської мови на українську, слід зробити такі висновки стосовно перекладу текстів юридичної спрямованості:

– контекст є ключовим чинником під час перекладу. Однаковий термін може мати різне значення в різних юридичних контекстах;

– необхідно використовувати спеціалізовані юридичні словники та джерела для забезпечення правильного перекладу термінів;

– необхідно дотримуватися мовної традиції конкретної юрисдикції або регіону, адже деякі терміни можуть мати різний переклад залежно від юридичних систем;

– переклади повинні відповідати чинним нормам і законам;

– слід використовувати стильові засоби, які властиві юридичному мовленню, зокрема пасивні конструкції;

– важливо здійснювати ретельну перевірку та редакцію перекладів юридичної термінології для уникнення помилок і неточностей.

Отже, юридичний переклад потребує значної уваги до деталей і професійного під-

ходу для забезпечення точного та адекватного відображення юридичних текстів у мові перекладу.

Висновки. Переклад юридичної термінології в офіційно-діловому мовленні є складним завданням, оскільки вимагає точності, юридичної чіткості та врахування контексту. Юридичні терміни мають бути перекладені точно й чітко. Правильно вжитий еквівалент є ключовим для уникнення непорозумінь. У результаті аналізу термінологічної вибірки було встановлено, що під час перекладу юридичних термінів з англійської мови на українську були використані лексичні та лексико-граматичні трансформації. Переклад безеквівалентної лексики успішно здійснюється за допомогою описового перекладу.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у виявленні способів перекладу німецьких юридичних текстів англійською мовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ghazi O.E., Bnini C. Major Translation Methods Used in Legal Documents: Translation of a Marriage Contract from Arabic into English. *AWEJ for Translation & Literary Studies*. 2019. Vol. 3. № 2. Pp. 122–138.
2. Schulz M. Übersetzen – ein Job für “Einköpfe”. URL: <http://www.doku.net/artikel/uebersetze.htm>
3. Карабан В.І. Англійсько-український юридичний словник. Понад 75 тис. слів та словосполучень юридичної підмови та близько 160 тис. українських перекладних відповідників. Вінниця : Нова книга, 2004. 1088 с.
4. Сучасний англо-український юридичний словник : понад 75 тисяч англійських термінів і стійких словосполучень / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка ; уклад. Леся Василівна Мисик, Ірина Володимирівна Савка ; за наук. ред. В.Т. Нор. Київ : Ін Юре, 2018. 1350 с.
5. Ходаковська О.О. Стратегії перекладу англomовного юридичного дискурсу. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Вип. 13. Том 3. С. 61–65.
6. Іщенко Н., Гончарова В. Юридичний переклад як складова юридичного дискурсу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 43. Т. 2. С. 168–172.
7. Швелідзе Л.Д., Мельник П.В. Юрислінгвістика: українсько-англійські еквіваленти юридичних термінів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2019. Т. 30(69). № 1. Ч. 1. С. 168–174.
8. Дуднік Г., Оришич Д. Проблеми перекладу юридичної лексики й термінології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2019. № 43(5). С. 56–58.
9. Museanu E. Economic terminology – new perspectives. *European Scientific Journal*. 2023. № 1. Pp. 253–257.
10. Sandrini P. Legal Terminology. *Some Aspects for a New Methodology*. 1999. Pp. 101–111.
11. Pugel T.A. International economics. Sixteenth edition. New York, NY : McGraw-Hill, 2016. 766 p.